

пешкай, а пасля абароніць гэтую пешку канём ды страціць яе. Два разы ў такую пастку ня трапіш. Дэбют Сакоўскага — па-дзіцячаму авантурны.

Як трэнэр, Сакоўскі дасягнуў большых поспехаў, чым як тэарэтык. Ён выхаваў першага гросмайстра-беларуса, Віктара Купрэйчыка. Сьледам за Купрэйчыкам прыйшлі Барыс Гельфанд і Ілья Сьмірын. Праўда, як прыйшлі, так і пайшлі, дакладней, паехалі ў Ізраіль. Разам зь яшчэ 90 000 беларускіх жыдоў. Ні той, ні другі дэбюту Сакоўскага ўжо не ўжывалі.

Купрэйчык жа заслужыў славу нашай школе *шахматаў*, але большасць людзей ён памятна тым, што, адзіны зь сябраў Алімпійскага камітэту, ён наважыўся выступіць проці абраньня Аляксандра Лукашэнкі на старшыню гэтай арганізацыі ў 1997 годзе.

Жаданьне беларускага „шаха“ ажыццявілася, але ніхто яшчэ не абверг той праўды, што надмернае імкненьне да арыгінальнасьці ўрэшце ўсё ж вылязіць бокам, як тая пешка ў шалёным дэбюце Сакоўскага.

Шлюб

Рыгор Сітніца

У беларусаў можна *шлюб* узяць ці *шлюбам* пабрацца. Людзі нашага краю ў *шлюб* уваходзяць, *шлюб* ладзяць, да *шлюбу* ідуць ці, як пьецца ў даўняй песьні, — маладую дзеўчыну да *шлюбу* вядуць.

Але ў нас ніколі ў *шлюб* не ўступаюць, як можна, прыкладам, уступіць зьнянацку ў „законны брак“ альбо яшчэ ў штосьці больш непрыстойнае і брыдкае. Ці ж не таму на беларускім вясельлі адным за лепшых тостаў было зьгачаньне маладым, каб іхны *шлюб* ніколі не ператварыўся ў брак.

Як ні спрабую перакласьці па-беларуску расейскія „узы брака“, выходзіць зусім невясёлае — *шлюбныя пумы*.

Бываюць *шлюбы* паводле каханьня ці паводле разьліку, бываюць таемныя, фіктыўныя ці авантурныя — „безь мяне мяне жанілі“. Бываюць *шлюбы* ўзаемна жаданья і шчаслівых, няшчасных, прымусовых, няроўных і нават трагічных. Кшталтам таго, што гвалтам навязваюць чужыя аблуды сваты нашай маладой цнатлівай нявесьце-Беларусі зь перастарэлым ды невылучна-распусным і хранічна-нецвярозым суседам-жаніхом, які даўно ні на што ўжо ня варты са сваім шматлікім пярэстым гарэмам, але ж да чужога і маладзейшага ўсё яшчэ агідна ласы.

І калі даць веры, што *шлюбы* вершацца на нябёсах, дык крыў нас Божа ад гэткага *шлюбу*, за якім ужо і не хаваючыся паўстае бессаромна-пажадлівае мурло суседзкага браку, ад якога, як ведама, калі і нараджаецца нехта, дык адно нямоглыя і недаўгавечныя байструкі.

Шлях

Сяргей Дубавец

Калі б мяне папрасілі адным словам выказаць увесь беларускі лёс зь ягоным бясконцым цяргеньнем і рэдкім шчасьцем, я б вымавіў слова *шлях*. Бо *шлях* — гэта й ёсьць лёс, які мы праходзім *шляхам жыцьця* або *шляхам гадоў*. Увесь наш досьвед і сэнс нашага руху па зямлі ўвабрала гэтае слова. Таму цэлая беларуская газета або кніга можа называцца кароткім знакавым словам „*Шлях*“. Каб адчуць гэтую знакавасьць, варта параўнаць *шлях* з

нэўтральным, амаль службовым словам *дарога*. *Дарога* вядзе да школы, а *шлях* — да асьветы, *дарога* — да лякарні, а *шлях* — да ацаленьня, *дарога* — да царквы, а *шлях* — да Бога. *Шлях*, у адрозьненьне ад *дарогі*, не бывае прасты, кароткі або лёгка. Ён — біты, пакручасты, *Чарнобыльскі шлях*.

Па беларускім бітым шляху,
Б'ючы ў кайданавы званы,
Брыдзе чужынец, а зь ім побач
Хто?

— Беларуска сыны!

Дарогі сыходзяцца, разыходзяцца і сыходзяцца зноў, *шляхі* разыходзяцца назаўжды.

Калі чалавек кажа: падкажэце, калі ласка, прасты *шлях*, — гэта значыць, што ён не адчувае розьніцы з расейскім словам „путь“. Нельга сказаць, напрыклад, пра „русский путь“, а пра „беларускі шлях“ толькі й можна гаварыць. Няма ў нас і вытворных, кшталту расейскага „путник“, бо па нашым шляху ідуць усе беларусы — падарожнікі і дамаседы, старыя і маладыя, мужчыны і жанчыны, багатыя і бедныя. *Шлях* наш — усіхны. Таму недарэчна гучаць савецкія назвы беларускіх калгасаў і раённых газэт: „*Шлях Леніна*“, „*Шлях камунізму*“, „*Сьветлы шлях*“. Як, зрэшты, і назва заходнебеларускага часопіса „*Шлях моладзі*“.

Асабіста мне слова *шлях* уяўляецца дужым круглатварым і чарнабародым словам-царом, якое ўзвышаецца над сынанімічным шэрагам: *дарога*, *тракт*, *шаша*, *гасьцінец*... *Шлях* — вялікшы і мудрэйшы за іх.

Шмат хто кажа, што *шлях* беларусаў ляжыць да саміх сябе. Але ніхто ня ведае, куды ён прывядзе.

Шорты

Сяржук Сокалаў-Воюш

Шорты — ангельскае слова, якое і на мове арыгіналу, і ў перакладзе азначае кароткія нагавіцы да калена ці карацейшыя, зробленыя ў розных стылях, якіяносяць у нефармальнай абстаноўцы альбо падчас заняткаў спортам.

Яшчэ гадоў з дваццаць таму пра дарослага чалавека ў *шортах* казалі б, што ходзіць голы і, казаў той, як дурня абсьмяялі б. Нават на крымскія пляжы ў 30-градусную сьпёку людзі валакліся ў доўгіх нагавіцах. Што ўжо там у Беларусі, дзе сярэдняя тэмпература летам зазвычай і да 20 градусаў не сягае. На захадзе было ня лепш, але там усё ж хутчэй дапялі, што парыцца трэба ў лазьні, а сьмярдзець потам і наагул ня трэба.

У Беларусі ўласна *шорты* першымі апранулі дзеці. Але й перад тым яны насілі кароткія нагавіцы са шлейкамі праз раменьы, якія сьпераду зашпіляліся на гузік. Гэтыя нагавіцы так і называлі: штаны са шлейкамі. А яшчэ такія штаны былі часткай піянэрскай формы.

Першым дарослым чалавекам, які зьявіўся ў Беларусі ў *шортах*, быў будучы забойца амэрыканскага прэзыдэнта Джона Кенэдзі — Лі Гарві Освальд, які жыў у Менску напрыканцы 50-ых — пачатку 60-ых гадоў. Першыя ж спробы дарослых беларусаў апрануцца ў *шорты* былі зробленыя хіба ў 70-ых. Тады гэтых незвычайных людзей затрымлівала, а часам і арыштоўвала, міліцыя, каб запатрабаваць апрануцца, „як людзі“. *Шорты* на дарослым чалавеку сталіся прымальнымі толькі ў сярэдзіне 80-ых, калі камуністычная сыстэма пачала дыхаць на ладан і аймам народу стала не да змаганьня з заходнімі ўплывамі на побыт савецкага чалавека. Яны ліхаманкава пачалі шукаць сабе месца ў